

3. ÜNİTE: FELSEFENİN TEMEL KONULARI VE PROBLEMLERİ.

Varlık Felsefesi

Ontoloji ya da varlık felsefesi, temel sorunu varlık olan felsefi disiplin. Varlık ya da varoluş ile bunların temel kategorilerinin araştırılmasıdır. “Varlık” ve “varoluş” ayrımını; “Varlık vardır” ve “Varlık yoktur” fikirlerini tartışır.

Bilim açısından varlık: Bilim var olan yani olgusal olan maddeleri inceler. Bilim varlık var mıdır gibi sorularla ilgilenmez. Bilim varlığın var olduğunu ön kabul eder. Ayrıca bilim varlığı Felsefe’de olduğu gibi bir bütün olarak değil de parçalara ayırarak inceler.

Felsefe açısından varlık: Felsefe varlığın olup olmadığı, bilinip bilinemeyeceği gibi sorularla uğraşır bunları kendi içinde tutarlı ve çelişkisiz olma şartıyla cevaplar. Felsefe varlık problemlerini bir yöntem dahilinde değil de saf düşünme ve akıl yoluyla cevaplamaya çalışır. Felsefe varlığı bütün olarak kabul eder ve buna göre çalışmalarını yapar. Felsefe’de varlık sorunu evreni açıklama çabalarıyla başlamıştır.

Felsefe, düşünsel ve ideal varlığı biraraya getirip genel bir varlık kavramı üzerinde dururken;

- “Varlık nedir?”,
- “Varlık var mıdır?”,
- “Varlığın ilk maddesi nedir?”

gibi sorular sorar. Felsefe, varlıkla ilgili çeşitli soruları problem olarak ayrı ayrı inceleyip tartışma konusu yapar.

Ontoloji açısından varlık: Yunanca “Onto” kelimesi, varlık demektir. “Loji” ise bilim, bilgi demektir. Ontoloji; var olanın, varlığın bilimi anlamına gelir. Varlığın nedenlerini, temel ilkelerini ele alan felsefedir.

Metafizik açısından varlık: Metafizik; tarih boyunca bilimin ele alamadığı konuları inceleyen, daha çok çözümlenmemiş konularla ilgilenen, tüm varlıkların ilk nedenlerini araştıran; varlık, bilgi, ahlak, sanat, din, adalet gibi tüm konuları bütüncül ve akılcı bir yaklaşımla ele alan felsefe dalıdır.

Metafiziğin konusu Aristoteles tarafından “Varlığın İlk Nedenleri” olarak belirlenmiştir. İlkçağ’daki bu anlayış Ortaçağ’da da devam etmiş; metafizik, önemli bir felsefi etkinlik olarak varlığını sürdürmüştür.

Sözcük olarak metafizik ve ontoloji farklı anlamlara gelmelerine rağmen, ikisinin de ele aldıkları konular bakımından aralarında bir benzerlik vardır. Her ikisinin de konusu varlık problemidir. Ancak ontoloji, sadece varlık problemini incelemesine rağmen; metafizik, varlık probleminin yanında bilgi, bilim ve değerler alanında ortaya çıkan, bilimsel verilerle çözülemeyen problemlerle de uğraşır. Bu anlamda metafizik, ontolojiden daha kapsamlıdır.

Varlık Felsefesinin Problemleri

Varlık felsefesi açısından varlığın var olup olmadığı problemi mantıksal olarak varlığın ne olduğu probleminden önce gelir. Buna göre varlık, şu iki temel problem çerçevesinde ele alınır:

- Varlığın var olup olmadığı problemi
- Varlığın ne olduğu problemi

Varlığın Var Olup Olmadığı Problemi

Varlığın var olup olmadığı ontolojinin temel problemlerinden biridir. Bu probleme ilişkin görüşler iki ana başlık altında toplanır:

Varlığın var olmadığını ve varlığın var olduğunu kabul eden görüşler:

Nihilizm : Kendisinden kuşku duyulamayan hiçbir şeyin olmadığını öne süren ve maddesel gerçekliğin varlığını reddeden bir görüştür. En önemli temsilcileri Gorgias ve Friedrich Nietzsche’ dir.

Taoculuk : Dış dünyadaki varlıklar var olmasalar bile gerçekten var olan bir varlıktan söz edilebilir. Bu Tao’dur. Tao, evrenin düzenidir; bütün olayların kendisinden çıktığı “sonsuz öz” dür. Gerçek tüm çeşitliliğine rağmen tektir. Olaylar dış görünüşlerden başka bir şey değildir, her şey görecelidir, aldatıcı dünya varlıktan yoksundur. Taoculuğun kurucusu Lao Tse’dir.

Realizm : Dış dünyanın gerçekten var olduğunu ileri süren öğretidir. Bu öğretiye göre dış dünya bizden bağımsız ve nesnel olarak vardır

Varlığın Ne Olduğu Problemi

Varlık oluştur: Bu anlayışta evrendeki her şeyin sürekli değiştiği, hiçbir şeyin eskisi gibi kalmadığı yani varlığın durağan olmayıp oluş halinde olduğu savunulmaktadır. Heraklitos bu anlayışını ‘aynı dereeden iki kere yıkanılmaz’ sözüyle savunmaktadır.

Başlıca temsilcileri: Heraklitos ve Whitehead'dır

Varlık ideadır: Varlığın ilk ve en önemli ögesinin idea yani düşünce olduğunu savunan görüştür. Bu anlayışı savunan filozoflar zihinden bağımsız bir dünya olmadığını savunurlar. Platon İdealizm'in kurucusudur ve varlık sorununun çözümünü iki evren anlayışıyla açıklar (dualizm-ikicilik)

Başlıca temsilcileri: Sokrates, Platon, Aristoteles, Hegel.

Varlık maddedir: Maddecilik ya da materyalizm her şeyin maddeden oluştuğunu ve bilinç de dahil olmak üzere bütün görüngülerin maddi etkileşimler sonucu oluştuğunu öne süren, a priori olan hiçbir metafiziksel kavram kabul etmeyen felsefi kuramıdır. Bir diğer deyişle madde, varolan tek tözdür. Maddecilik "fiziksel maddenin tek veya esas gerçeklik olduğu" yönündeki kuramıdır.

Başlıca temsilcileri: Demokritos, Hobbes, Karl Marx, La Mattire'dir

Varlık hem idea hem maddedir: Descartes'e göre iki cevher vardır ve bunlar ruh ve maddedir. Ona göre ruh düşünen madde ise yer kaplayan cevherdir. Descartes'in görüşünü benimseyenlere 'kartezyen' denir.

Varlık fenomen olarak vardır: Varlık görüngü (fenomen) olarak vardır. Başlıca temsilcileri: Descartes

Bilgi Felsefesi

Epistemoloji ya da **bilgi felsefesi**, bilginin doğası, kapsamı ve kaynağı ile ilgilenen felsefe dalıdır.

Akıl ve sezgi gibi yetiler gerçekten insan zihninde var mıdır? Varsa, görünüşlerin ötesinde kalan varlığı bilmemizi sağlayabilirler mi? türünden sorular bilgi felsefesinin konusunu oluşturur.

Bilgi kuramının temel kavramları :

Doğruluk : Doğruluk, bilginin, bilgisi edinilen şeyle tam uygunluğunu dile getirir. Buna göre doğruluk; algılar, kavramlar ve

bilimsel kuramlarla nesnel gerçek arasındaki uygunluktur.

Gerçeklik (Realite) : Varlığın, varoluş tarzıdır. Bilinçten bağımsız olarak var olandır.

Temellendirme : Ortaya atılan bir soru ya da ileri sürülen bir sav için dayanak, gerekçe, temel bulma işidir.

Epistemoloji'de Bilginin Doğruluk Ölçütleri

Uygunluk: Doğruluk, düşünce ile nesne arasındaki tam uygunluktur. Bilginin konusu olan nesnesine uygunluğudur.

Tutarlılık: Bir bilginin veye önermenin daha önce kabul edilmiş doğru bilgi ve önermelerle çelişmemesidir.

Tümel Uzlaşım: Bir bilgi veya önermenin doğruluğu hakkında herkesin veya çoğunluğun aynı düşüncede birleşmesidir.

Apaçıklık: Bir bilgi veya önermenin hem açık ve seçik hemde kuşku duyulmayan bir açıklıkta olması durumudur. Bu tür bilgiler sezgisel bir kavrama ve çıkarımla elde edilir.

Açık Bilgi: Bir bilgi veya düşüncenin bir bütünlük içinde tutarsızlık içermeyen kavranmasıdır. Örneğin, dış ağrısının hissedilip bilinmesi açık bilgidir.

Seçik Bilgi: Bir bilgi veya önermenin bir başka bilgi, öneme ile karıştırılmamasıdır.

Yarar: Bir bilgi veya önerme yararlı, uygulanabilir sonuçlar veriyorsa doğrudur. Yani işe yarar bilgi doğrudur.

Epistemoloji'de Bilgi Türleri

Gündelik Bilgi: Günlük yaşam ve deneyimler sonucu elde edilen bilgi türüdür.

Dini bilgi: Tanrıyı ve Tanrı karşısında evrenin ve insanın yerini, görevini anlatan bilgilerin tümüdür. Dogmatiktir. Kaynağı bakımından ilahidir.

Sanatsal bilgi: Sanat; insanın, güzeli arama, bulma veya yaratma sürecini anlatan bir etkinliktir. Sanat bilgisinde özneyi nesneye yönelten "güzellik" kaygısıdır. Sanatçı nesnesine yönelerek onu algılar ve kendine özgü bir biçimde ifade eder. Öznel ve duygusaldır.

Sezgilere yeteneğe ve hayal gücüne dayalıdır. Yaratıcılık esastır. Ürünleri somuttur.

Bilimsel bilgi: Bilimsel bilgi, bilimsel yöntemler ile elde edilen bilgidir. Bilimsel yöntem akıl, deney ve gözleme dayalıdır. Bilimsel bilgi birikimli olarak ilerler. Nesnel, akla ve deneye dayanır. Sistemli ve sonuçları kesindir. Sonuçları formüle edilebilir. Olgusaldır.

Teknik bilgi: Teknik bilgi, gündelik ve bilimsel bilginin pratiğe dönüştürülmesidir. Amacı insan yaşamını kolaylaştırmak. İnsana fayda sağlamak.

Felsefi bilgi: Felsefe; varlık, bilgi, gerçek, adalet, güzellik, doğruluk, akıl ve dil gibi konularla ilgili genel ve temel sorunlara ilişkin yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen bilgidir. Öznel ve kümülatiftir. Eleştiriye açıktır. Kendi içinde tutarlı ve çelişkisizdir. Sonuçları kesin değildir. Varlığı bütün olarak ele alır. Olgusal değildir. Sorgulayıcı ve şüphecidir.

Epistemolojik Teoriler

Doğru bilginin imkansız olduğunu savunanlar:

Septisizm: Kuşkuçuluk, septisizm, veya skeptisim; her tür bilgi savını kuşkuyla karşılayan, bunların temellerini, etkilerini ve kesinliklerini irdeleyen, ayrıca aklın kesin bir bilgi elde edemeyeceğini, hakikate erişilse dahi sürekli ve tam bir şüphe içinde kalınacağını, mutlak'a ulaşmanın mümkün olmadığını savunan felsefi görüştür. Septisizm felsefe tarihiaçısından çok önemli bir yere sahiptir; zira felsefe tarihi boyunca yerleşik kanılar ve inançları sarsmış, felsefe, bilim ve özellikle din konusunda birçok anlayışın değişmesine ortam hazırlamıştır. Septisizm (şüphecilik) dogmatizmin (inanççılık) karşıtıdır.

Başlıca temsilcileri: Phyrhon , Timon

Sofizm: Sofistler her şeyin merkezine insanı aldıklarından dolayı görecelilikten bahsederler. Bu nedenle insanların hepsinin üzerinde birleşeceği bir bilginin olamayacağını savunurlar. Sofistlerin en ünlülerinden biri Protagoras'tır. O'na göre 'İnsan her şeyin ölçüsüdür'. Diğer bir sofist de Gorgias'tır. O düşüncesini şu sözleriyle özetler "Gerçek yoktur, olsaydı bilinemezdi, bilinseydi bile başkasına bildirilemezdi."

Doğru bilginin mümkün olduğunu savunanlar:

Akılcılık (Rasyonalizm): Akılcılık, bilginin kaynağının akıl olduğunu; doğru bilginin ancak akıl ve düşünce ile elde edilebileceği tezini savunan felsefi yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre deney yolu ile elde edilen bilgi kesin bilgi değildir, geçicidir. İnsan duyum ve algıları geçici, doğruluğu kesin olmayan bilgiler verir. Eski Yunan'da rasyonel bilgi ile duyu organlarımızın sağladığı duysal bilgi arasında fark olduğunu belirten ilk filozoflar Herakleitos, Parmenides, Sokrates, Platon ve Aristoteles'tir. Yeni çağ akılcıları ise Descartes ve Hegel'dir.

Empirizm (Deneycilik): Deneycilik, bilginin duyumlar sayesinde ve deneyimle kazanılabileceğini öne süren yaklaşımdır. Deneyci yaklaşıma göre insan zihninde doğuştan bir bilgi yoktur. Bu nedenle akılcılık yaklaşımına karşıdır. Akılcılığın insan aklında doğuştan ilkeler varolduğu varsayımına karşıdır. Doğru bilgi duyumlar vasıtasıyla deney yolu ile elde edilebilir. Bütün bilgilerin ilk kaynağı duyumdur yani sezgilere yer yoktur. Deneycilik yaklaşımının önemli filozofları John Locke ve David Hume'dur. Varlığın gözleme dayandığını ifade eder. Gözlemlemediğimiz hakkında bilgi elde edemeyiz. Ve her şey nedeni içinde sonucunu bulacaktır.

Kritisizm (Eleştiricilik): Bu akımda temel amaç Rasyonalizm ve Empirizm'i birleştirip doğru bilgiye ulaşmaktır. Akımın en önemli temsilcisi Kant'dır.

Pozitivizm (Olguculuk): Pozitivizm, olguculuk her iki felsefi düşünceye verilen addır. Her iki düşüncenin de teoloji ve metafizik içermeyen, sadece fiziksel veya maddi dünyanın gerçeklerine dayanan bilim anlayışı vardır. Başlıca temsilcisi A.Comte'dir. Comte metafizik konuların Felsefe disiplininden atılmasını ısrarla savunmuştur.

Analitik Felsefe: Felsefeyi düşünsel bir etkinlik olmaktan çıkarıp bir dil analizi olarak algılayan felsefi akımdır. Bilimlerin dilini çözümlenmeye ve onların kavram yapısını araştırmaya öncelik verilir. Ludwig Wittgenstein akımın önde gelen temsilcilerindendir.

Entüisyonizm (Sezgililik): Entüisyonizm veya sezgililik felsefi bir kavram olarak sezgiye akıl, zihin ve soyut düşünme karşısında hem öncelik, hem de üstünlük tanıyan felsefe akımıdır. Henri Bergson akımın kurucusudur, bu nedenle kimi zaman felsefe tarihinde Bergsonculuk olarak adlandırılması da söz konusudur. Sezgililiği savunan İslam filozofu ise Gazali'dir

Pragmatizm (Faydacılık): Bu yaklaşımda teoriden çok pratiğe önem verilir. Pragmatizmin bilgi felsefesine yaklaşımı insana fayda veren bilgilerin doğru bilgi, fayda vermeyenlerin ise yanlış bilgi olduğudur. Başlıca temsilcileri W.James ve J.Dewey'dir

Bilim Felsefesi

Bilim felsefesi, bilimin ne olduğunu, bilimsel kuramın özgül yapısını, bilimsel bilginin epistemolojik statüsünü, bilimsel yöntemin (ya da yöntemlerin) anlamını, bilim alanı ve bilimsel bilginin nesnesini, bilimin gelişiminin anlamını, özet olarak bir bütün bilimin konumu, gelişimi ve iç-yapısını değerlendiren, bunu kuramsal düzlemde ortaya koymaya çalışan felsefe bölümüdür.

Bilim felsefi ile "bilimsel felsefe" birbirine karıştırılmamalıdır. Bilim felsefesi bilimin konusunu, ulaştığı sonuçları ve yöntemi sorgularken; bilimsel felsefe, bilimin hızlı ve başarılı sonuçlar elde etmesinden esinlenerek bilimsel düşünüş biçimini felsefeye uygulamak ister.

Bilim Felsefesine Temel Yaklaşımlar

İki bilim görüşü ortaya çıkmıştır. Bunlar;

Ürün olarak bilim : Bu yaklaşım, bilimi anlamak, bilim diye ortaya konmuş eserleri (ürünleri) ele alır ve onları tarihsel gelişimi içinde anlamaya çalışır. Bunun yolunu da bilim eserlerini mantık açısından çözümlenmekte görür. Bilimsel önermeleri mantık aracılığıyla çözümlenmek isteyen yaklaşıma mantıkçı ampirizm ya da neo pozitivizm denir. En önemli temsilcileri Hans Reichenbach ve Rudolf Carnap'tır. Bunlara göre bir önermenin anlamlı olabilmesi için ya doğrudan olgusal bir dille ya da sonuçta olgusal bir dilin kısaltılması şeklinde ifade edilmiş olması gerekir.

Bu yaklaşımda anlamlılık ve doğrulanabilirlik iki önemli ölçüttür. Bunlardan, doğrulanabilirlik, bir önermenin doğru olup olmadığı, o önermenin içeriğinin olgularla desteklenmesine bağlıdır.

Etkinlik Olarak Bilim (Modern Bilim): Bilimi anlamak için; bilim insanların etkinlikleri incelenmelidir.

Bu yaklaşımın en önemli temsilcileri Thomas Kuhn ve Stephen Toulmin'dir.

Kuhn'a göre bilim birikimsel bir süreç izlemez, dolayısıyla bilimsel gelişme ya da ilerlemeden değil, ancak bilimsel değişmeden söz edilebilir. İlerleme ve gelişme normal bilim sürecinde yani bir paradigma içerisinde söz konusu olabilir. Fakat bir paradigmanın diğerinden daha iyi açıkladığını gösterecek ölçütler olmadığı için bir paradigmadan diğerine geçiş devrimsel bir nitelik taşır.

Toulmin'e göre ise bilimsel kuramların başarılı ya da başarısız olmaları bilimlerde yeni koşulların oluşturduğu sorunları çözme gücü ile ortaya çıkar. Bu güçten yoksun olanlar ise zamanla terk edilir.

Ahlak Felsefesi

Etik, felsefenin ahlaki değerlerle ilgili olan alt dalına karşılık gelir. Antik Yunanca "ethos" (karakter, adet olan hayat tarzı) sözcüğünden türemiştir.

Ahlak, bir topluluk içinde yaşayan insanların davranışlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla oluşturulmuş eylem kuralları, normlar silsilesi ve değer sistemidir. Ahlak bize belirli bir toplulukta neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyler; toplumlar arasında benzer ahlaki kurallar olabileceği gibi farklılıklar da söz konusudur.

Etik deyince anlaşılacak şey felsefe açısından ahlaktır, ahlakın felsefesidir. Çoğunlukla teorik bir araştırmanın ürünü olan felsefenin aksine, ahlak, pratiği olan bir olgudur, edimseldir. Etik ise söz konusu pratiğin teorisi olmak durumundadır.

Etik, bu ahlaki hayatı ele alıp tartışan, söz konusu moral değerlerle ideallerden meydana gelen ve ahlak adını verdiğimiz bu olguya yönelik felsefe disiplini.

Etik Çeşitleri

Metaetik

Metaetik, ahlak felsefesinin özüne dair tartışmaları içeren alandır. Ahlak metafiziği, epistemolojisi ve psikolojisi metaetiğin kapsamına girmektedir. Ahlak kültürel midir, yoksa insanlardan bağımsız ahlaki gerçekler var mıdır? İnsanları ahlaki davranmaya ya da davranmamaya motive eden şey nedir? Ahlaki bilgilere nasıl erişebiliyoruz? Ahlaka dair uzlaşmazlıkların felsefi imaları nelerdir? Ahlaki nitelikler doğal niteliklere indirgenebilir mi yoksa kendine özgü, her şeyden farklı şeyler midir? Bu gibi soruların hepsi metaetik altında tartışılır.

Metaetik bu anlamda ahlak felsefesinin diğer alanlarından daha soyuttur. İleride göreceğimiz gibi, normatif etik insanların nasıl davranması gerektiğine dair genel geçer ölçütler bulmaya çalışır, pratik etik ise spesifik eylemlerin ahlaki statüsü ile ilgilenir. Fakat metaetiğin sorduğu sorular bizim nasıl davranmamız gerektiğine dair değildir. "İnsanlar neye göre hareket etmeli midir?" demez. "İnsanların üzerine hareket edebileceği bir zemin var mıdır?" der. Bu, metaetiğin diğer ahlak felsefesi alanlarından daha az önem ihtiva ettiği anlamına gelmez; bilakis, ahlaki tartışmaların temeli metaetikte yatmaktadır. Bu yüzden hem diğer ahlak felsefesi alanlarıyla yakından bağlantılı, hem de üzerine önemle eğilinmesi gereken bir alandır.

Normatif Etik

Etici ortaya çıkararak şey Sokrates ve Platon gibi filozofların insan hayatının amacı ve erdemli bir hayatın niteliği üzerinde düşünmeye başlamaları olmuştur.

Bu filozoflar, Sofistlerin genel geçer ahlaki değerlerin olmadığı ahlaki bir göreceliği savunduğu dönemde evrensel denebilecek ahlaki değerleri var olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır.

Etik düşünürü bu tarihten sonra ahlak üzerine araştırma yapmış ve insanın nihai amacının ne olduğunu sorgulamaya başlamıştır.

Etik, ahlaklılığın ne olduğunu, ilke ve temellerini araştırarak, insanın hangi amaçlar peşinde koşması gerektiğini ortaya

koyan ve birtakım ödevlerimiz olup olmadığını sorgulayan disiplindir. Bu yönüyle geleneksel etik kural koyucu, yani normatiftir.

Etik düşünürü, neyin iyi ya da kötü olduğunu söyler, kural koyar, yaşama biçimi geliştirir; kısaca rehberlik eder. Kural koyucu yaklaşım benimseyen ahlak filozofu, insanlar yapmaları ya da neden kaçınmaları gerektiğini söylerken, kendilerine yükümlülüklerini ve sorumluluklarını anımsatan nesnel ahlaki hakikatler bulunduğunu söyler.

Pratik (Uygulamalı) Etik

Pratik etik alanı, etiğin soyutlamalardan kurtulup somut düzleme indiği alandır. Burada direkt olarak eylemlerin kendisinin etik olup olmadığı tartışılmaktadır. Pratik etiğe konu olan eylemler sınırsızdır; biz bu yazıda örnek olması bakımından üç tanesini değerlendireceğiz. Kürtaj, hayvan hakları (veganizm) ve idam.

Din Felsefesi

Din felsefesi, değişik dinlerin farklılıklarını, ortaya çıkışlarında ki temel faktörleri incelemeyi ve kapsamlı bir şekilde tartışmayı amaçlar. Bir başka ifadeyle din felsefesi, dinin felsefe açısından ele alınması ve bir düşünme, bir tartışma ve bir değerlendirme konusu yapılmasıdır.

Dine felsefi yaklaşım her şeyden önce din gerçeğini kabul eden ve anlamlandırmaya çalışan bir yaklaşımdır. Dini dinin temel kavramlarını ve inançlarını değerlendirmek, din gerçeğine eleştirel bir gözle yaklaşmakla olur. Bunu da felsefe yapabilir.

Din felsefesi, dini tanımlamaya, açıklamaya ve anlamlandırmaya, dinsel kavramları ve da vranış biçimlerini felsefi temeli üzerinde savunmaya ya da eleştirmeye, dinlerin kullandığı dili çözümlemeye yönelik felsefe araştırmalarından meydana gelir.

Teoloji İle Din Felsefesinin Farkı

Teoloji (İlahiyat), dini konu edinir; amacı dini temellendirmek ve açıklamak, böylece inananların inançlarını güçlendirmektir.

Teoloji, doğrudan doğruya inanca dayanır. Dini yargıları hiç bir şekilde sorgulamaz; bu yönüyle dogmatiktir. Oysa din felsefesi, özgür düşünmeyi, nesnel olmayı ve sorgulamayı temel alır.

Teoloji belirli bir dini ve bu dine ait problemleri ele alır. Dolayısıyla Yahudi teolojisinden, Hıristiyan teolojisinden söz edilebilmektedir. Din felsefesi ise dini veya dinleri genel olarak ele almaktadır.

Din Felsefesinin Temel Kavramları

Tanrı: Evrende var olan herşeyin yaratıcısı olduğuna ve tekliğine inanılan yüce varlık.

Mucize: Mucize, insan aklının ölçülerini aşan, doğa yasalarının dışına çıkın, düşünce ilkelerinde değil de, dini inanca dayanan bir oluşturdur.

Vahiy: Peygamberlere gelen ilahi ilham anlamına gelir. İlahi bir nitelik taşıyan ana düşünce, vahiy yoluyla peygamberlere bildirilir.

Peygamber: Peygamber, her dinde Tanrı'nın buyruğunu insanlara bildiren elçidir.

İman: Dinin ortaya koyduğu doğrulara inanmaya denir.

İbadet: Tanrının buyruklarını yerine getirmeye ibadet adı verilir.

Yüce: İncanca ölçüleri aşan, sınırlanamayan, önünde eğinilen üstün varlık anlamına gelir.

Kutsal: Din açısından saygıya değer olan, Tanrı ya da peygamberler tarafından kutsanmış olandır.

Din Felsefesinin Temel Sorunları

- Tanrının Varlığı Sorunu: Tanrı var mıdır? Onun varlığını gösteren kanıtlar gösterilebilir mi?
- Evren Yaratılmış Bir Varlık mıdır? Yoksa Yaratılmamış (Ezeli ve Ebedi) Bir Varlık mıdır?
- Vahyin İmkanı Sorunu: Tanrı vahiyle insana bir takım bilgiler verebilir mi?
- Ruhun ölümsüzlüğü sorunu: ölüm bir son mudur? Ölümden sonra bir hayat var mıdır? Sorularına cevap aranır.

Tanrı'nın Varlığına İlişkin Farklı Yaklaşımlar

Tanrı'nın varlığını kabul edenler

a) Teizm

Bütün varlıkların yaratıcısı olan bir Tanrı'nın var olduğuna inanmaktır. Bu yaklaşıma göre Tanrı, Evren ve canlılar ile sürekli ilişki içerisinde. Teizm'e göre Tanrı vardır ve Tanrı'nın insanları doğru yola sokmak için insanlığa göndermiş olduğu peygamberler ve dinler vardır. Teizm dar anlamda tek bir Tanrı'ya inanmak anlamına gelen monoteizme eşitlenir. Monoteizm tek bir Tanrı'ya inanmak, Politeizm ise birden fazla Tanrı'ya inanma anlayışıdır. Tanrı'nın varlığını kabul eden diğer inanışlar Deizm, Panteizm ve Panenteizm'dir. Teizm'i bu inançlardan ayıran nokta, tanrının insanlara din gönderdiğine inanılmasıdır. Bu sebeple Teizm'de Tanrı dışında, peygamber, kutsal kitap,

vahiy, melek, cin, şeytan, ibâdet, sevap, günâh, kıyamet, ahiret, cennet, cehennem ve kader gibi kavramların hepsi yer alır.

Teist düşünürler Tanrı'nın var oluşunu akıl yoluyla açıklamak ve temellendirmek için bazı kanıtlar geliştirmişlerdir. **Bu kanıtların başlıcaları:**

Ontolojik Kanıt: Bu kanıtın temelinde Tanrı "kendisinden daha mükemmeli tasarlanamayan" varlıktır, düşüncesi vardır. Bu kanıt Tanrı'nın var oluşunun en yüksek varlık olarak tanrı tanımından zorunlu olarak çıktığını kabul eder.

Kozmolojik Kanıt: Kozmolojik kanıt Evren'in varlığından Tanrı'nın varlığına gitmeye çalışan kanıttır. Bu kanıtın temelinde nedensellik ilkesi yatar. Kendisinin nedeni olmayan varlık tanrıdır. Nedenler zincirini başlatan varlıktır.

Düzen ve Amaç Kanıtı: Bu kanıt doğal dünyaya baktığımızda her şeyin kendi işlevini yerine getirecek şekilde en ince ayrıntısına kadar düzenlenmiş ve ayarlanmış olduğunu göreceğimizi belirtir. Bu da düzenleyen tanrının varlığını kanıtlar. Kindî, İbn Rüşd, Isaac Newton, Şihabeddin Sühreverdi ve daha birçok filozof önemli savunucularıdır.

b) Deizm

Deizm iki temel ilkeye dayanır. Tanrı vardır, ama Evren'e hiçbir müdahalesi olmayan bir varlıktır. İnsan akla ve bilime güvenmelidir. İnsan Evren'i akıl ve bilimin ilkelerine göre açıklayabilir. Bu sebeple Deizm'de Tanrı dışında Teizm'de yer alan dinsel kavramların hiçbiri yer almaz. Aristoteles, J. Locke, J.J. Rousseau, Voltaire önemli temsilcileridir.

c) Panteizm

Tanrı-Evren ikiliğini reddeder, Tanrı'nın her şeyi içerdiğini dolayısıyla doğanın ve insanın bağımsız varlıklar olmadığını öne süren bir yaklaşımdır. Panteizm'e göre Tanrı ve Evren bir bütündür. Spinoza, G. Bruno temsilcileridir.

d) Panenteizm

Panteizm'de olduğu gibi Evren'in kendisinin Tanrı olduğunu, panteizmden farklı olarak ilk devindirici olan tanrının Evren ve tüm varlıkları özünden yarattığı ve Evren'e aşkın, Evren'in bilincinde mutlak ve değişmez bir varlık olarak egemen olduğu inancıdır. Panteizmde her şey Tanrı'dır. Panenteizmde ise, her şey Tanrı'dan sudur etmiştir (oluşturmuştur). Ruhun tek amacı, olduğu Tanrı'ya dönmektir. Bunun da yolu tek evrensel yasa olan evrim/tekamül'den geçmektir.

Tanrı'nın varlığını kabul etmeyenler

Ateizm (Tanrıtanımazlık): Tanrı'nın varlığını reddedenlerin görüşleri ateizm kavramı ile açıklanır. **Ateistler tanrının varlığını reddederken şu kanıtları kullanırlar:**

Kötülük Kanıtı: Tanrı olsaydı kötülük olmazdı. Evren'de bir kötülük mevcutsa tanrının varlığından söz edilemez.

Madde Kanıtı: Madde olduğuna göre maddi olmayan bir tanrının varlığından söz edilemez.

Toplum Kanıtı: Hayata düzen veren tanrı değil toplumun kendisidir şeklindeki düşünceyi kabul ederek tanrıyı reddeden anlayıştır.

Tanrı'nın varlığının veya yokluğunun bilinemeyeceğini öne sürenler

Agnostisizm (Bilinemezlik): Bizim tanrıya ilişkin bir bilgiye sahip olamayacağımızı, dolayısıyla var olduğunun da var olmadığını da kanıtlanamayacağını savunan öğretinin adıdır.

Siyaset Felsefesi

Siyaset (Politika Latince) dilimize Arapça'dan geçmiş bir sözcüktür ve devlet ve toplum yönetimi ile ilgili tüm etkinlikleri ifade eder. Bu alanı, hem siyaset bilim hem de siyaset felsefesi inceler. Siyaset bilim devlet biçimlerini, siyasi olguları ve süreçleri ele alır, betimler ve olanı olduğu gibi inceler. Siyaset felsefesi ise varolan siyaset üzerine bir sorgulama ve akıl yürütme etkinliğidir. Siyaset felsefesi ideolojiler üstü bir tutumla olması gerekeni araştırır.

Siyaset Felsefesinin Temel Kavramları

Birey: Toplumda yaşayan insanlardan her biri

Toplum: Bireylerden oluşan sosyal grup

İktidar: Yönetimi elinde bulundurma gücü

Devlet: Toplum yönetimi ile ilgili en geniş kurum

Yönetim: Devlet ve Toplumunu yönetme

Meşruiyet: Hukuka, yasaya uygun olma

Egemenlik: Devletin iktidar gücünü kullanabilmesi

Hak: Bireyin yasaya uygun isteği

Hukuk: Toplumsal yaşamı düzenleyen yazılı kuralların bölümü

Yasa: Yaptırım gücüne sahip yazılı kurallar

Bürokrasi: Devlet işlerinin yürütmesini sağlayan hiyerarşik biçiminde örgütlenmiş görev yapanlardan oluşan yapı.

Sivil Toplum: Toplum yönetiminde, iktidarın etki alanı dışında bulunan ve kendi dinamizmini oluşturarak varlığını sürdüren toplum olanı.

Siyaset Felsefesinin Temel Soruları

- Devletin varlık nedeni nedir?
- Devlet olmalı mı olmamalı mı?
- Devletin fonksiyonu nedir?
- İktidar kaynağını nereden alır?
- Egemenlik türleri nelerdir?
- Sivil toplum nedir?
- Demokratik yaşamda sivil toplumun yeri nedir?
- Eşitlik nedir?
- Adalet nedir?
- Bürokrasiden vazgeçilebilir mi?
- En iyi yönetim biçimi nedir?
- Herkesin memnun olabileceği bir yönetim biçimi olabilir mi?

Siyaset Felsefesinden Bazı Soruların Cevapları

İktidar Kaynağı ve Meşruiyetin Ölçütü Nedir?

İktidarın kaynağı farklı otoritelere dayalıdır.

- İktidarın kaynağının halkın ortak iradesine dayalı olduğu iktidar yönetimi. Bu iktidar biçimine demokratik otorite adı verilir. Tüm yasaların hukuk sisteminin halkın iradesine göre belirlendiği iktidar biçimidir.
- İktidarın kaynağı Tanrı'dır. Bu otorite biçimine geleneksel otorite adı verilir. Yasalar kanunlar kaynağını kutsal kitaplardan gelenek ve göreneklerden törelerden alır. Birey kul olarak görülür. Devlet ise kutsaldır.
- İktidarın kaynağı karizmatik otoritedir. Kaynağı olağanüstü özelliklere sahip liderlerden alır. Bu otorite biçimi karizmatik otorite adı verilir. Karizmatik lider öngörü sahibi halkını arkasında sürükleyen otorite biçimidir. Bu otorite biçiminde yasaların ve hukuk sisteminin kaynağı karizmatik liderin ilkelerine bağlıdır.

Egemenlik Nedir? Kaç Tür Egemenlik Vardır?

Egemenlik yönetme gücünü kullanmaktır. Temel olarak 6 farklı egemenlik türü vardır.

- Monarşik Egemenlik:** Yöneticinin tek kişi olduğu yönetim biçimidir. Yönetici gücünü ailesi ve kendisinden alır. Ağzından çıkan her söz kanundur.
- Oligarşik Egemenlik:** Yöneticilerin bir grup zümreden oluşturduğu yönetim biçimidir. Yöneticiler içinde buldukları zümrenin çıkarlarını ön plana alırlar. Bu nedenle halk tarafından benimsenmez. İş iyi bilen uzmanlardan oluşması bu yönetim biçiminin artısıdır.
- Teokratik Egemenlik:** Yöneticilerin din adamlarından ya da dini özellikleri taşıdığına inanılan yöneticilerden oluşan egemenlik türüdür. Yöneticiler gücünü kutsal kitaplardan alır. Yaşam dini kurallara göre biçimlendirilir.
- Demokratik Egemenlik:** Halkın temsilcilerinin iktidarda olduğu egemenlik türüdür. Toplumsal yaşam pozitif hukuka göre belirlenir.
- Sosyalist Egemenlik:** Yöneticilerin gücünü işçi sınıfından aldığı egemenlik türüdür.
- Kapitalist Egemenlik:** Yöneticilerin gücünü orta sınıftan aldığı egemenlik türüdür. Toplumsal yaşamda egemenlik önemlidir. Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler mantığı hakimdir.

Sanat(Estetik) Felsefesi

Estetik olaylar da, tıpkı bilgi olayında olduğu gibi, bize süje ile obje arasındaki ilgiyi gösterir. Estetik olay da aynı şekilde estetik olarak algılayan süje ile bu süjenin estetik algı ile kendisine yöneldiği varlık, doğa ya da sanat eseri dediğimiz obje arasındaki ilgidir.

Estetiğin Temel Soruları

- Güzellik nedir?
- Güzel olarak nitelediğimiz şeyi güzel yapan faktörler nelerdir?
- Güzellik, onu algılayan öznenen bağımsız bir değer midir?
- Sanat nedir?
- Sanat eserine duyulan estetik tepkiyle, doğadaki güzelliğe duyulan estetik tepki arasında ne fark vardır?
- Sanat eseri nasıl oluşmuştur?

Felsefe Açısından Sanat

Taklit Olarak Sanat

Bu görüşe göre, sanat eserinde gördüğümüz, sanatçının algıladığı şeyleri taklit ederek bize yansıtmasıdır. Sanatçı, doğanın güzelliğini eserinde ne kadar aslına uygun olarak yansıtabilirse, eseri o kadar güzel olarak yargılanır. Bu nedenle bu kurama yansıtma kuramı da denir. Yansıtma kuramı İlkçağın idealist filozofu Platon'a kadar geri gider. Aristoteles'de sanatı bir taklit olarak görür. şair dil, müzikçi ses, ressam da boya aracıyla nesnelere taklit eder, onları yansıtır.

Yaratma Olarak Sanat

Sanat eseri, sanatçının kendi yaratıcı gücü, yeteneği ve coşkusunun oluşturduğu estetik objedir. Doğa kendi başına güzel değildir. Nesnelere dünyası tinsellikten yoksun, bir madde dünyasıdır. Yaratma olayı, sanatçının algıladığı maddi varlığa duygu, düşünce ve hayal gücünü katması olayıdır. Bir sanat eseri, sanatçının kendinden kattığı değerlerle anlam kazanır.

Maddi varlığı böyle tinselleştirmek, maddeye biçim vermek demektir. Biçim kazanmış, tinsellik kazanmış maddi varlık artık maddi varlık olmaktan çıkar ve bir sanat eseri olur. Ölümlü olan madde, tinselleşince, biçim alıp bir sanat eseri haline gelince, ölümsüzleşir. Sanat eseri bir kere oluşan bir üründür. Bu nedenle sanat eseri özgündür, ikinci örneği yoktur. Önemli temsilcisi Crocedir.

Oyun Olarak Sanat

Sanat ile oyun arasında daima bir benzerlik görülmüştür. Çünkü, her iki etkinliğin de ereğinin kendinde olmasıdır. Oyun oynayan bir çocuk için oyunun dışında bir başka erek, bir başka dünya yoktur, çocuk oynamak için oynar. Bu görüşe göre, sanat etkinliğini bir oyun gibi değerlendirmek gerekir. Nasıl oyunda çıkar, günlük kaygı yoksa ve olabildiğince özgürlük varsa, sanatçı da bir oyuncu gibi gerçek dışı bir dünyada eserini oluşturur. Alman Düşünür Kant, Alman şair Schiller ve psikolog Wundt bu görüşü savunmuşlardır.

Estetiğin Temel Kavramları

Güzellik Problemi

Güzellik, hemen her filozofta farklı biçimde tanımlanmıştır.

Platon, güzelliği bir idea olarak görür. Platon'a göre sanat, güzel ideasını taklit etme olduğundan, yapılan eser ne kadar ideaya yaklaşırsa o oranda güzel olur.

Aristoteles'e göre güzellik ahenktir, düzendir, sınırdır. İnsanın algı sınırlarını ve kavrayış gücünü aşan çok büyük bir şey, güzel olamaz.

Plotinos'a göre güzellik, Tanrısal aklın evrendeki ışmasıdır. Madde, Tanrısal akıldan (İdeadan) pay almazsa çirkindir.

Hegel'e göre güzellik, Mutlak Ruh'un duyularla kavranabilen görünüşleridir. Yani her şeyin ilkesi olan İdea'nın duyulara görünüşüdür.

Kant'a göre güzel, çıkar gözetmeksizin hoşlanmanın nesnesidir. Güzellikte, pratik amaç gütmeyen bir düzen vardır.